

ZÁZRAČNÝ OBRAZ PANNY MÁRIE TRNAVSKEJ – MEDZI RELIGIOZITOU A SPOLOČENSKO-POLITICKOU REVOLTOU

Martina Bocánová

The Miraculous Image of the Virgin Mary of Trnava: between Religiosity and Socio-Political Revolt

Abstract: The study deals with the manifestations of veneration that are connected with the miraculous image of the Virgin Mary of Trnava, which is located in the Basilica of Saint Nicholas in Trnava, and the activities associated with it. The image is a copy of a depiction of the Virgin Mary in the Byzantine style which is located in Rome in the Church of Saints Alexius and Boniface. It was brought to Trnava by the Archbishop of Esztergom Ferenc Forgách in 1585. The cult of worshipping the miraculous image is linked to the dramatic historical events surrounding the Turkish invasion and the swift advance of the invaders on Nové Zámky, Nitra, Levice and Novohrad in 1663. This year, according to witnesses, tears of blood and blood-tinged sweat appeared on the painting. The same miraculous phenomenon occurred again in 1708. Over time, the painting became an object of devotional veneration and a pilgrimage site. Pilgrimages continued in certain periods of history, the 20th century being a specific example. Interest in public displays of religiosity varied, but it became significantly more problematic in the 1950s and 1960s when control and personal repression of participants by the state authorities occurred. In the 1980s, participation in the novena was perceived as an expression of political revolt. The paper traces the transformation of the nature of the pilgrimage from a religious event associated with a miracle to a demonstration of political and social dissent and its present form in which concerns about the disappearance of the religious symbol and its message resonate, to a certain degree, with the commercialisation of the event.

Keywords: Marian veneration – pilgrimage – religiosity, miracle – dynamics of tradition

Contact: doc. PhDr. Martina Bocánová, PhD., Západoslovenské múzeum v Trnave, Slovensko

Katedra etnológie a mimoeurópskych štúdií, Filozofická fakulta, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, bocanova.martina@zsmuzeum.sk / martina.bocanova@ucm.sk

Púť, putovanie na zvláštne a posvätné miesta sú fenoménom, ktorý sa nespája výhradne s kresťanstvom, ale má svoje hlboké korene aj v iných náboženstvách. Predstavuje symbol odhodlania človeka vymaniť sa zo stereotypu profánneho sveta a ukotvenia v každodenných starostiach a odhodlanie ísť za niečím, čo ho presahuje. V minulosti, kedy cesta aj na kratšie vzdialenosti bola náročnejšia ako dnes, mala púť hlboký symbolický význam. Už i ona bola prípravou na príchod na miesto určenia, spravidla vykazovala aj rozmer kontemplácie, pokánia a pokory.

Na Slovensku evidujeme významný počet mariánskych pútnických miest.¹ Ich bohatý výskyt nepochybne ovplyv-

nilo vyhlásenie Panny Márie za patrónku Uhorska. „*Púte späté s mariánskym kultom a uctievaním rozličných sôch a obrazov Panny Márie sa rozvíjali od 5. storočia, po koncile v Efeze, kde bola prijatá dogma o Panne Márii Bohorodičke. Mariánsky kult sa od prvopočiatkov viazal na uctievanie obrazov Panny Márie. V stredoveku patrili k veľkým mariánskym pútnickým centrom Montserrat v Španielsku, Mariazell v Rakúsku a iné. V polovici 17. storočia bolo v Európe registrovaných okolo 1200 zázračných obrazov a sôch Panny Márie.*“²

Na Slovensku sú dodnes známe a obľúbené celonárodné púte do Šaštína, Mariánky, Starých Hôr, Levoče a Ban-

¹ Krátky Opis Milostivých Obrazov blahoslavenég Panni Marie Matki Božég, které w Králowstwe Uherském, a w patricích k němu Částkách, a Kragnách weregne sa čťá. Podla predešlích dwoch od někdagšého Knižata Pawla Eszterása... roku 1690 a 1696 widanich Kňih ; prám w tom Dome, které wčil zmíněné Kňíža v hrubég Kapitulskeg Ulici, wistaviťi dalo, pod Šnemem 1832–3 spolu ag z Obrazmi zebrał a k duchownému Pořešeňú Cťiteľow Pani Marie widal Aleš Jordánszky, Bratislava, 1838.

² Významnú úlohu v rozvoji mariánskeho kultu zohrali miesta zjavení Panny Márie. Cirkev síce oficiálne neuznala všetky zjavenia, napriek tomu sú miesta zjavení navštevované početnými skupinami pútnikov, napr. Medjugorje v Bosne a Hercegovine, na Slovensku sú to Litmanová a Turzovka. Do najvýznamnejších centier mariánskych zjavení putuje ročne viac ako jeden milión pútnikov. René MATLOVIČ, Geografia religii, Prešov 2001, s. 375. Terézia ŽIGOVÁ, Teologický význam púte, in: Púte a putovanie. Zborník príspevkov zo VII. Monotematického medzinárodného sympózia z cirkevných dejín, Košice, 8. novembra 2005, s. 19–20.

Obr. 1. Interiér kaplnky Panny Márie Trnavskej so zázračným obrazom Panny Márie. Foto: Blažej Vittek 2004, zdroj: Zbierkový fond Západoslovenského múzea v Trnave.

Obr. 2. Interiér kaplnky Panny Márie Trnavskej so zázračným obrazom Panny Márie. Foto: Blažej Vittek 2004, zdroj: Zbierkový fond Západoslovenského múzea v Trnave.

skej Štiavnice.³ Slováci chodievali aj do Čiech, na Moravu, Rakúska, Poľska, Maďarska.⁴ Základnou myšlienkou bolo stretnutie sa so zázračnou udalosťou, ktorá sa podľa veriacich reálne stala v určitom čase a priestore. Priestor, ktorý navštevovali, nadobúdala všetky prvky posvätného, podobne ako aj predmet, ktorý s ním súvisel. Pre pútnikov a aj ľudovú religiozitu bolo veľmi dôležité, že sa posvätné spájalo s reálnym hmotným predmetom, ktorý pretrval dlhé roky a stal sa odkazom na kontakt Boha s človekom. Zázrak, ktorý sa podľa veriacich stal, bol komunikovaný a vnímaný ako historická realita. Púte boli a sú významným a spolu s procesiami aj výrazným prejavom ľudovej religiozity, ktorá sa nezriedka rozchádzala s oficiálnymi doktrínami cirkvi. Pravidelnosť, s akou sa jednotlivé púte konali, podporovala spolupatričnosť komunit a aj napriek zákazom (Jozef II.)⁵ potvrdzovala ich vitalitu. Púte nezanikli zákazmi autorít, ba ani pod tlakom totalitných režimov. Veriaci aj predstavitelia týchto režimov správne vnímali, že púť nie je výhradne len náboženskou aktivitou, ale je možné ju chápať aj ako protest, ktorý nakoniec neprehliadnuteľným spôsobom otriasol komunistickým režimom na Slovensku.

Zázračný obraz Panny Márie Trnavskej

Obraz Panny Márie priviezol do Trnavy ostrihomský arcibiskup F. Forgáč v roku 1585.⁶ V roku 1663 víťazne tiahli na juhu Slovenska turecké vojská a na začiatku leta 5. júna 1663 zaujali pozície pri Štúrove. Ostrihomská kapitula sa z Trnavy z bezpečnostných dôvodov presťahovala do Bratislavy. Napriek očakávaniam Turci do Trnavy nevtrhli. Zachovali sa len drobné správy o tom, že to bol následok zázraku, kedy mestu pomohla Panna Mária. Z tohto obdobia pochádza zmienka o krvavých kvapkách na obraze. Oficiálne záznamy sa nezachovali a šetrenie tejto udalosti nebolo vykonané. Informácie sa dozvedáme z výpovedí svedkov druhého „zázračného“ slzenia.⁷ Neobvyklý jav bol pozorovaný 5. júla 1708 počas ranných modlitieb, kedy veriaci podľa záznamov zaznamenali slzenie obrazu. O mesiac neskôr sa 10. augusta udalosť znovu zopakovala počas popoludňajších vešpier. Nezvyčajnú situáciu potvrdilo pri vyšetrovaní 26 osôb, ktoré boli očitými svedkami. Na druhý deň sa situácia znova zopakovala za prítomnosti mnohých veriacich. Prepošt Juraj Martonffy spísal správu a poslal ju

³ Kol.: Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska II., Bratislava 1995, s. 97–98.

⁴ Mária ZAJÍČKOVÁ, Tradičné cesty záhorských pútnikov, in: Mária ZAJÍČKOVÁ, (eds.), Kresťanské sviatky a tradičná kultúra, Senica 2000, s. 101–114.

⁵ Norbert OHLER, Náboženské poutě ve středověku a novověku, Praha 2002, s. 41.

⁶ Maľba na drevo, rozmery 89 x 71 cm. Rozmer je odlišný od rímskej predlohy, ktorá má rozmery 75 x 50 cm.

⁷ Hadrián RADVÁNI, Panna Mária Trnavská, Trnava 1991, s. 13.

Obr. 3. Interiér kaplnky Panny Márie Trnavskej so zázračným obrazom Panny Márie. Foto: Blažej Vittek 2004, zdroj: Zbierkový fond Západoslovenského múzea v Trnave.

Obr. 4. Interiér kaplnky Panny Márie Trnavskej so zázračným obrazom Panny Márie. Foto: Blažej Vittek 2004, zdroj: Zbierkový fond Západoslovenského múzea v Trnave.

ostrihomskému arcibiskupovi. Ten spolu s kardinálom Kristiánom Augustom ustanovil vyšetrovaciu komisiu.⁸ Verejná úcta k milostivému obrazu Panny Márie bola potvrdená a schválená cirkevnými autoritami 19. decembra 1708.

V lete v roku 1710 zomrela v Trnave prvá obeť moru. Choroba sa masívne a rýchlo šírila napriek racionálnym opatreniam (napr. mesto sa uzatvorilo do hradieb) aj duchovným opatreniam (boli vydané modlitby k „morovým“ patrónom). V bezvýchodiskovej situácii sa nakoniec magistrát rozhodol obrátiť na Pannu Máriu a spísal 20. novembra 1710 prísľubnú listinu. V nej predstavení mesta zložili sľub, že pokiaľ nákaza ustúpi, budú Trnavčania každoročne sláviť sviatok Panny Márie 21. novembra a taktiež, že bude každú sobotu slúžená sv. omša v Bazilike sv. Mikuláša, kde sa nachádzal zázračný obraz. V rozpore so všetkými opatreniami sa na druhý deň po spísaní listiny 21. novembra 1710 zhromaždili všetci mešťania v kostole. Odtiaľ išli v procesii nesúc zázračný obraz Panny Márie. Podľa záznamov od tohto dňa mor v Trnave skončil. „Po návrate do chrámu sa konala pobožnosť a za zvukov piesne „Teba Bože chválime – Te Deum laudamus“ mor ustal.“⁹ 21. november sa stal

od roku 1710 pamätným dňom a významným sviatkom. „... mesto Trnava a okolie jeho nadovšetko vážili si tento poklad prevzácny, tým viac, lebo ved' tejto zázračnej Matke d'akovali, že ich od moru a od všeliakej biedy nie raz oslobodila. Preto sa jej aj celé mesto úradne zasvätilo a k vydržievaniu ročitého pôstu (20. novembra) a zasvätenia 21. novembra (akožto dňa obetovania P. Márie) sa zaviazalo.“¹⁰ Púťavý veľkorozmerný obraz tejto procesie sa nachádza pri vstupe do Baziliky sv. Mikuláša.¹¹

Zázračný obraz Panny Márie je umiestnený v pristavenej kaplnke v barokovom slohu, ktorú postavil viedenský sochár a umelec Georg Rafael Donner. Na klenbe je namalovaná monumentálna iluzionistická kompozícia korunovania Panny Márie. Baroková kaplnka predstavuje silný vizuálny kontrast ku gotickému slohu baziliky, avšak je citlivo zakomponovaná do priestoru a prispieva k jej celistvosti. Slziaci obraz Panny Márie je uložený v bohato zdobenom barokovom ráme medzi dvoma sochami anjelov.¹² Autorom oltára s baldachýnom je majster A. Hutter.¹³ Na mieste, kde sa dnes nachádza Kaplnka Panny Márie, bola pôvodne situovaná Kaplnka Svätého kríža. Na bokoch kaplnky sú umie-

⁸ V komisii boli významní a vzdelaní muži – lektori a doktori teológie, profesor Trnavskej univerzity, senátor, opát, biskup, kanonici, ale aj advokát súdneho dvora a súdny notár. Komisia podrobne celú udalosť prešetrila a vypracovala zápisnicu s výpoveďami 32 svedkov (27. 11. 1708). Hadrián RADVÁNI, Panna Mária Trnavská, Trnava 1991, s. 17–24. Originál dokumentu je uložený v Arcibiskupskom archíve v Ostrihome, No 676.

⁹ Hadrián RADVÁNI, Dóm svätého Mikuláša, Trnava 1997, s. 8.

¹⁰ Divotorný obraz Trnavskej Panny Marie. Posol Božského Srдца Ježišovho, 1904, č. 8, s. 346.

¹¹ Martina BOCÁNOVÁ, Divotorný obraz Panny Márie Trnavskej. Slovenský národopis, 2007, roč. 55, č. 2, s. 206.

¹² E, LORAD, Umelecko-historické pamätne kostoly na Slovensku, Trnava 1957, s. 253–254.

¹³ Hadrián RADVÁNI, Panna Mária Trnavská, Trnava 1991, s. 37.

Obr. 5. Pútnici v kostole svätého Mikuláša pri pobožnostiach. Foto: Blažej Vittek 2004, zdroj: Zbierkový fond Západoslvenského múzea v Trnave.

stnené relikviáre Sv. kríža a sv. Imricha a oltáre zasvätené sv. Jozefovi a sv. Terézii Veľkej.

Na vysunutých zdobených konzolách sú umiestnené bohato zdobené závesné lampy, v ktorých horí večné svetlo. Po bokoch oltára sa nachádzajú vitríny, v nich sú inštalované votívne dary veriacich. Tieto dary mali zodpovedať majetkovému zázemiu darcu a vizuálnej požiadavke, ktorú predmet zosobňoval. Dar sa uchovával v kostole, stal sa jeho majetkom. Votívne dary sú inštalované na červenom zamatovom podklade. Predmety zobrazujú rôzne námety – išlo o srdcia ako symboly lásky, zobrazenia chorobou postihnutých častí tela – nohy, ruky, oči... Zaujímavosťou sú zmenšené postavičky detí, ktoré mali zabezpečiť plodnosť žien. V schránkach nájdeme aj zobrazenia kľáčiacich postáv, ktoré sú symbolom viery, krížiky, retiazky, vavrínový veniec či emblém Panny Márie. Všetky votívne predmety majú prosebný charakter s cieľom zabezpečiť si pre seba

Obr. 6. Procesia na Trojičnom námestí v Trnave. Foto: Blažej Vittek 2004, zdroj: Zbierkový fond Západoslvenského múzea v Trnave.

alebo svojich blízkych ochranu, zdravie a podobne.¹⁴ Tieto dary predstavujú predmety, ktoré významnou mierou súvisia s ľudovou religiozitou.¹⁵

Obraz Panny Márie bol v roku 1708 korunovaný korunou zo vzácnych kovov a kameňov vyrobenou vo Viedni, taktiež ozdobený retiazkami. Koruna bola darom palatína Pavla Esterházyho a Alžbety Túrócyovej – svedkyne zázraku. Tieto predmety boli pripevnené na obraz pomerne nešetrným spôsobom – klincami. Koruna a zdobenie obrazu boli v roku 1988 ukradnuté. Z dôvodu poškodenia bol zázračný obraz v roku 1990 odbornou reštaurovaný. Odcudzené predmety sa nikdy nenašli.

Verejné prejavy zbožnosti a ich význam v priebehu času

Významným prejavom religiozity a verejným manifestovaním viery sú procesie. Najdôležitejším a centrálnym objektom procesie v Trnave bol a je obraz Panny Márie, ktorý je v nedeľu deväťdňovej novény slávnostne skladaný z hlavného oltára v Bazilike sv. Mikuláša a vynášaný z chrámu do ulíc mesta.¹⁶ Obraz je nesený na nosidlách ozdobených kvetmi a jeho nesenie je poctou pre mužov, ktorí sú vybraní z kresťanských rodín. Obraz Panny Márie centralizuje procesiu a určuje jej charakter. Okrem kríža a obrazu sa v sprievode nesú zástavy so symbolmi mesta a Panny Márie. Zástavy sú skonštruované pomocou dlhej tyče s háčikom, na ktorom je upevnená priečna tyč. Na nej je zavesená zástava.

V čele sprievodu idú miništranti s krížom, za nimi duchovní. V sprievode na významných miestach postupujú predstavitelia mesta a samosprávy, pokiaľ sa rozhodnú, že sa tejto aktivity zúčastnia. Pompéznosť sprievodu dotvára zvonenie zvonov a stále vysoká účasť veriacich.¹⁷

¹⁴ Votívne dary sa vyrábali z rôznych materiálov – najčastejšie zo vzácnych kovov, ale aj z dreva a vosku. K votívnym darom zaraďujeme aj sviečky. Tie sa však pri uvedenom zázračnom obraze nekupovali ani nezapaľovali.

¹⁵ Na viacerých pútnických miestach sa stretávame s preferenciou dotýkaných predmetov (imagio attacta). Veriaci sú presvedčení, že dotknutím sa predmetu s napríklad zázračným obrazom prechádza na predmet posvätný charakter. S takýmto javom sa v Trnave nestretávame. Zrejme aj z dôvodu umiestnenia obrazu, ktorý takéto správanie vylučuje. Klauďia BUGANOVÁ, Symbolické predmety náboženských pútí, In: Púte a putovanie. Zborník príspevkov zo VII. Monotematického medzinárodného sympózia z cirkevných dejín, Košice, 8. novembra 2005. Studia academiae historiae ecclesiae cassoviae VII. Teologická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, Katedra cirkevných dejín, Košice 2006, s. 263.

¹⁶ Charakter procesie sa v zásade od roku 2001 do súčasnosti nemení.

¹⁷ V ostatných rokoch je možné sledovať záznamy v Mestskej televízii Trnava, záznamy prostredníctvom internetových kanálov nielen z procesie, ale aj z jednotlivých dní sprostredkujú pomocou médií celé pobožnosti. Táto skutočnosť v istej miere znižuje počet veriacich na procesii, hlavne pokiaľ je v danom čase nepriaznivé počasie. V archíve TV LUX nájdeme záznamy z Trnavskej novény už z roku 2014. <https://www.tvlux.sk/archiv/relacia/trnavska-novena/?id=trnavska-novena&relacia=177&iPage=8> (19.12.2022)

Obr. 7. Procesia vychádzajúca z kostola sv. Mikuláša. Zdroj: My Trnava.

Prvé sväté omše sa na počesť zjavenia začali vysluhovať už v nasledujúcom roku po letných slzeniach obrazu a to v dňoch 5. júla, 10. a 11. augusta 1708. Zmienky o procesiách z obdobia 18. a 19. storočia nenachádzame, len informácie o zázraku, sľube mešťanov a udržiavaní tohto sľubu obyvateľmi Trnava.¹⁸ Nedisponujeme síce písomnými prameňmi, avšak máme k dispozícii viaceré repliky tohto obrazu Panny Márie, čo svedčí o aktívnom záujme ľudí o pobožnosti. Lepšie informácie máme z 20. storočia. Ešte na jeho začiatku v roku 1908 sa spomína veľkolepý sprievod, v ktorom bolo približne 12 000 veriacich.¹⁹ Z roku 1904 máme popis udalosti od neznámeho autora zaznamenaný v časopise Posol Božského Srdca Ježišovho nasledovnými slovami: „V sobotu 1. októbra večer o 7. hod bolo celé mesto zástavami okrášnené, domy utešene osvietené. Pred najsvätejšou Trojicou bola krásne víťazobrána vystavená, plná svetiel horiacich lúčov. O 7. hod. večer pohla sa sviečová procesia od pp. Jezuitov. Najprv dlhý štvorý rad školských dievčienec, za nimi veľký rad mariánskej kongregácie mužov, potom zase velice dlhý rad údov spolku sv. Alžbety (k podpore chudobných trnav. panien založený), za nimi niesli 4 kongreganisti sochu Panny Marie a potom nasledoval dlhý rad kňazov a pontifikat. Všetci držali horiace sviece v rukách. Boly tu teda tisíce sviec v krásnom rade. Obišli okolo svätej Trojice a cez Chlebovú ulicu popri pp. Františkánoch navrátili sa do kostola. Všetci modlili sa nahlas svätý ruženec. O 8. hrala hudba na mestskej veži mariánske piesne. ... Nastal deň 2. októbra. Ráno o 9. začaly všetky zvony malého Ríma zvonieť. Vtedy vzalo 6 kňazov v dalmatikách oblečených drahý poklad na svoje plecia a niesli ho v prívode z katedrály do starého jezuitského kostola. Sem sa ustanovili všetci cirkevní, civilní a vojenski prví hodnostári, mestský úrad na čele s mešťanostom a všetky spolky. O 9. hod. slúžil osviet. pán arcibiskupský vikár sv. omšu pod infulou. Pod

Obr. 8. Zázračný obraz Panny Márie Trnavskej. Zdroj: My Trnava.

sv. omšou prešli okolné procesie asi z 12 obcí so 6 farármi. Hneď po omši pohla sa processia. Prvé boli prezpólné s muzikou, vedené od svojich pánov farárov, za nimi trnavský veľkom. Pán farár pod intulou s assistenciou, za tým išla celá trnavská mládež dľa svojich škôl. Bolo ich zaiste dobre vyše 2 000. Potom prišli všelijaké cechy a spolky, potom mariánske služobné dievky a mariánske kongregácie v bielom, všetké so svojimi zástavami. Potom nasledovala jedna trieda vojska, mestská banda, dievčence v bielom s kvetami a za nimi dlhý rad kapitulníkov a osviet. Pán vikár. Teraz prišli 6 v dalmatikách oblečení kňazi, ktorá na nosidielku na pleciach niesli zázračný obraz Panny Marie.“²⁰

Začiatok 20. storočia sa ešte niesol v ovzduší veľkolepých osláv, avšak už počas rokov prvej svetovej vojny sa na slávenie sviatku začína zabúdať. Po prvej svetovej vojne sa v novembri stretli v Kaplnke Panny Márie Trnavskej už len deti zo sirotinca s rádovými sestrami, dievčatá zo škôl uršulínok a niekoľko starších veriacich. V medzivojnovom období sa na slávenie tohto sviatku takmer zabudlo. Ako sa dozvedáme zo spomienok kňaza Alexeja Izakoviča, na pobožnosti sa v roku 1938 zúčastnilo len 40 veriacich.²¹

Oživenie náboženského života prichádza s pohnutým rokom 1939, kedy zrejme nielen pôsobenie významných osobností duchovného života v Trnave – salezián J. Hlubík a apo-

¹⁸ Pútnické miesta. Trnava. Pútnik svätovojeťský 1885, s. 32–35. Na tomto mieste nachádzame krátky opis zázračných udalostí aj s kresbou obrazu Panny Márie a Baziliky sv. Mikuláša. Text je neautorizovaný.

¹⁹ Hadrián RADVÁNI, Panna Mária Trnavská, s. 47.

²⁰ Divotvorný obraz Trnavskej Panny Marie. Posol Božského Srdca Ježišovho, 1904, č. 8, s. 346–347.

²¹ Hadrián RADVÁNI, Panna Mária Trnavská, s. 47.

Obr. 9. Obraz Panny Márie Trnavskej nesený mestom. Zdroj: My Trnava.

štolský administrátor trnavský mons. Dr. Pavol Jantusch, ale aj strach a obavy zo zhoršujúcej sa spoločensko-politickej situácie priviedli ku zázračnému obrazu v stanovené dni oveľa väčší počet veriacich ako po minulé roky stagnácie. V prvom roku druhej svetovej vojny bol kostol znovu plný. V tomto období vznikla potreba vytvorenia prípravného výboru, ktorý by mal na starosti koordinovanie slávností. Vďaka jeho práci a aj vďaka článkom v miestnej tlači bolo slávenie sviatku veľkou udalosťou v živote Trnavy.

Vhodná príprava a určite aj strach a neistota vojnových rokov prispeli k tomu, že v roku 1941 boli oslavy veľkolepejšie, s väčším zastúpením veriacich a dokonca aj so sprievodom, ktorý vychádzal z Kostola svätého Jakuba, prechádzal hlavným námestím a potom vošiel do Baziliky minor.²² Iste nie je zanedbateľnou informáciou, že práve v tomto roku sa obnovili púte do Šaštína a Modranky, kam prichádzali veriaci nielen vlakom, ale i pešo.²³

Povedomie o zázračnom obraze sa v ťažkých vojnových časoch začalo znovu prebúdať nielen medzi Trnavčanmi, ale aj medzi obyvateľmi blízkych dedín. Z dôvodu veľkého počtu veriacich, ktorí sa nezmestili do kaplnky, sa v roku 1942 obraz slávnostne preniesol na hlavný oltár a pôvodne trojdňové pobožnosti sa rozšírili až na deväť dní. Zázračný obraz sa stal počas nich centrálnym bodom v hlavnej lodi, z oltára sa skladal a prenášal do bočnej kaplnky až na záver novény. Tento spôsob premiestňovania obrazu je zachovaný až do súčasnosti. Blížiaci sa front a vrcholiace boje boli iste jedným z významných podnetov kulminujúcej zbožnosti Trnavčanov. Vo februári a v marci 1945 sa vydala aj mládež z mestskej časti Kopánka²⁴ vo veľkej prosebnej procesii nesúc štrnásť krížov k Panne Márii.²⁵ Už v máji, mesiac po oslobodení Trnavy, sa začali obnovovacie práce na vojnou poškodennej kaplnke, ktoré rýchlo napredovali.

Povojnové nadšenie začali brzdiť päťdesiate roky 20. storočia. Púť k Panne Márii Trnavskej už bola v pamäti ľudí

Obr. 10. Súčasný primátor Peter Bročka s hovorcom radnice Pavlom Tomašovičom, poslancami a bývalými primátormi mesta Trnava v sprievode za zázračným obrazom. Zdroj: My Trnava.

zakorenená, avšak v pozadí jej organizovania sa čoraz intenzívnejšie prejavovali problémy v oblasti kooperácie so štátnymi orgánmi moci. „Komunisti chceli veriach získať ako spojenca pre budovanie socializmu a začali vytvárať podmienky na postupné oklieštenie a zánik cirkvi a tým aj náboženstva. Už od prelomu rokov 1948/49 začali systematicky mapovať situáciu v jednotlivých cirkvách a v ich personálnom potenciáli.“²⁶ Vybraní kazatelia, ako aj celý program museli byť odosielané na schvaľovanie na odbor kultúry ONV v Trnave. Vládna garnitúra prostredníctvom týchto orgánov intenzívne zasahovala do zaslaných podkladov – vyčiarkovali sa mená nevhodných kazateľov, prípadne body programu, ktoré by mohli viesť k neprijateľnému správaniu sa a málo kontrolovateľným formám zhromažďovania sa ľudí. Keďže organizovanie takýchto verejných prejavov zbožnosti podliehalo povoleniam zo strany štátnych úradov, oneskorené odpovede a ľahostajný prístup k vybavovaniu v tej dobe potrebných náležitostí taktiež komplikovali priebeh púte. Verejné nesenie zázračného obrazu mestom ako symbolu božskej pomoci mestu a jeho obyvateľom v ťažkých časoch vojny a moru z Trnavy v čase socializmu definitívne zmizol. Pobožnosť sa odbavovala len v rámci kostola, avšak počet ľudí účastných na omšiach sa v normalizačných rokoch paradoxne stále zvyšoval, čo malo za následok, že veriaci stáli vo veľkom počte okolo kostola na príľahlom námestí a predstavovali nielen tichý prejav viery, ale aj protestu. Z veľkolepej procesie zostalo len prenášanie obrazu z kaplnky na hlavný oltár a späť. „*To bola taká revolta, postaviť sa tam. To nebolo, že sa človek schová. Tam sa stálo až vonku, pred kostolom, okolo neho. To sa tam nedalo ani prejsť. Keď niekto chcel, tak ťa tam hneď zbadal. ...chodili tam takí provokatéri. Niektorí tam len tak stáli, zápisníček v ruke. Ale my sme vydržali!*“ (Respondentka, 1973 Trnava).

²² Kostol sv. Jakuba je vzdušnou čiarou v priamej línii situovaný oproti Kostolu sv. Mikuláša, dnes Baziliky minor.

²³ Z Trnavy do Modranky predstavuje trasa dĺžku cca 5 km, z Trnavy do Šaštína je to približne 60 km.

²⁴ Kopánka bola mestská štvrť, ktorá bola v tomto období segregovanou, sociálne a ekonomicky vylúčenou lokalitou v rámci Trnavy. Aktivizácia spoločenského, kultúrneho a náboženského života nastala práve v štyridsiatych rokoch 20. storočia vďaka rozličným podnetom. Martina BOČANOVÁ, Martin PRIEČKO, Peter SOKOLOVIČ – Klaudia MIŠOVIČOVÁ, Trnavský Execír Kopánka : historická monografia špecifickej mestskej štvrte, Bratislava 2021.

²⁵ Trnava bola oslobodená 1. apríla 1945.

²⁶ Blanka KUDLÁČOVÁ, Tajná cirkev ako priestor výchovy slobodných mladých ľudí v období komunizmu na Slovensku, Studia theologica 23, 2021, č. 1, s 160.

Obr. 11. Panna Mária, olejomalba na plátne, 19. storočie, Slovensko, neznámy autor - amatérska replika originálu. zdroj: Zbierkový fond Západoslovenského múzea v Trnave.

V 60-tych a 70-tych rokoch prebiehali slávnosti len v ohraničenej komunite veriacich. V 80-tych rokoch začíname evidovať v oblasti náboženského života a aj tejto udalosti pomerne citelné zmeny. V oveľa väčšej miere sa začínala angažovať mládež. Navonok predovšetkým v nových spôsoboch úcty k Panne Márii, v druhej línii formovaním sa na platformách slobodnej diskusie. Okruh mladých ľudí vedených a organizovaných katolíckymi osobnosťami a sústredených okolo baziliky sa stretával a diskutoval o cirkevných otázkach, ale aj filozofických, politických a spoločenských problémoch. Mladá generácia, ktorú spájala viera, si vytvorila priestor, kde sa mohla slobodne vyjadrovať a voľne prezentovať myšlienky, a tak sa postupne aj v Trnave formoval katolícky disent: „*Katolícky disent v Trnave sa zaoberal hlavne vecami súvisiacimi s cirkvou – obsadením biskupských stolcov, prípadne zrušením limitu na prijatie uchádzačov na prijatie na štúdium teológie, petičnými aktivitami a podobne. Ich aktivity smerovali predovšetkým k dodržiavaniu ľudských práv helsinského dohovoru a práv, ktoré veriacim garantovala ústava. Bola to predovšetkým tajná cirkev, ktorá takto fungovala pod vedením Silvestra Kréméryho a Vlada Jukla. Oni mali tu svojich ľudí, ktorí boli na nich napojení. Viedli tu krúžky vysokoškolákov a títo*

Obr. 12. Panna Mária, olejomalba na plátne, 19. storočie, Slovensko, neznámy autor - amatérska replika originálu. zdroj: Zbierkový fond Západoslovenského múzea v Trnave.

ľudia sa starali o program na novéne. Ale bolo to výhradne len v oblasti garantovania ľudských práv... Ľudia, ktorí sa tam angažovali, neskôr pôsobili v štruktúrach KDH [Kresťansko-demokratického hnutia]..., to je pomerne logické, ale nemyslím si, že by katolícky disent na Slovensku mal takú silu, že by povahil vtedajší režim, prím určoval disent v Prahe, ktorý bol občiansky“ (Respondent, 1968 Trnava).

V 80-tych rokoch sa začali organizovať nočné stretnutia v kostole, ktoré boli súčasťou aktivít viazaných na novú Panne Márii. Pre mládež to bolo veľmi zaujímavé a stretnutí sa zúčastňovali aj tí, ktorí neboli veriaci alebo boli v týchto otázkach pasívni. Tento typ primárne nábožensky zacielených aktivít dával zúčastneným pocit slobody, skúsenosť priateľstva a komunity. „*V tej dobe nebolo veľa takýchto príležitostí. Pre Trnavčanov to bola novéna, púť do Šaštína, na Velehrad a aj folkové podujatia. To boli jediné priestory, kde mohol človek vyjadriť svoj názor; ostatné priestory neexistovali. Tu bolo možné vidieť aj spontánne prejavy nespokojnosti so systémom. Púte tvorili do istej miery ideovú protívahu politickému systému“ (Respondent, 1964 Trnava).²⁷*

„Púte mali náboženský charakter a obsah, boli však tiež vyjadrením spolupatričnosti ľudí v totalitnom režime a zároveň formou protestu proti porušovaniu ľudských práv a náboženskej slobody.“²⁸ Prelomovým bol rok 1985, kedy sa mladí ľudia z Trnavy zhromažďujúci sa pri bazilike zúčastnili púte

²⁷ Respondent 1964 – dlhoročný člen teologického fóra a občianskeho združenia, ktoré sa venuje otázkam teológie, filozofie a politológie. Téma sa venuje a aktívne vystupuje v tejto problematike aj verejne viac ako 30 rokov. Spolupracoval s A. Sroholcom, J. Suchánom, K. Moravčíkom a ďalšími teológmi. V 80-tych rokoch vystupoval ako aktivista kresťanskej mládeže.

²⁸ Blanka KUDLÁČOVÁ, Tajná cirkev ako priestor výchovy slobodných mladých ľudí v období komunizmu na Slovensku. *Studia theologica* 23, č. 1, 2021, s. 180.

na Velehrad.²⁹ To, že aktivizovanie mládeže neuniklo pozornosti štátnych zložiek, vidíme aj v samizdate uverejnenom článku s názvom Vnútorne inštrukcie KSC a vlády ČSSR k 1100-mu výročiu smrti svätého Metoda.³⁰ Mladí ľudia prišli na bicykloch, čím sa im podarilo obísť rôzne obštrukcie, ktoré pri vstupe na Velehrad robila polícia. „*Celú noc sme boli pred bazilikou a vzdor či odpor vyvrcholil vypískaním predstaviteľa ONV a ministra kultúry Klusáka. Ľudia mu skákali do prejavu. Systém sa snažil púť zneužiť na mierové slávnosti. Spomienka na Cyrila a Metoda sa mala zmeniť na dožinky k mierovým slávnostiam. Základná nevôľa vznikla hneď na začiatku, keď chceli zneužiť situáciu, kde bolo vtedy 150 000 ľudí. Myslím, že sami nečakali takú návštevnosť. Bol Tam Tomášek a Casaroli a čítalo sa posolstvo pre veriacich. Tomášek vyvolal nadšenie (veriacich). Rozpor štátnych predstaviteľov zostal (vo mne) ako skúsenosť. Ľudia v oblekoch nás fotili a napomínali, že nemáme písať. Večer, keď som sa vrátil domov, ma už otec napomínal, pretože viedenská televízia odvysielala z toho záznam. Vo večerných správach u nás bola zmienka, že sa mladí ľudia snažili narušiť mierové slávnosti*“ (Respondent, 1964 Trnava).

Práve označenie „mierové slávnosti“ a politické reči oficiálnych rečníkov na Velehrade vyvolali rozsiahlu nevôľu medzi zúčastnenými.³¹ V roku 1985 sa situácia vyostрила aj na púti do Šaštína, kde sa počas večerného programu začali ľudia dožadovať slobôd a prepustenia politických väzňov. Tieto nálady sa preniesli do večerného programu novembrovej novény v Trnave v tom istom roku. V kostole sa po prvýkrát objavilo niečo, čo vtedy v chrámoch ešte nebolo zvykom – tleskalo sa, spievali sa mládežnícke nábožné piesne pri gitarách.³²

Podobné naladenie pokračovalo aj v ďalších rokoch, hoci nie masívne a otvorene. I keď bolo možné evidovať určité prejavy občianskej nespokojnosti, nemali intenzívny verejný charakter, boli charakteristické skôr pre isté skupiny ľudí, vysokoškolákov, ktorí spoločne trávili čas pri rôznych diskusiách. Iste viacerí ľudia vnímali svoju účasť na tomto verejnom demonštrovaní zbožnosti ako prejav odporu proti vládnej ideológii, avšak nie všetci. Mnohí sa zúčastňovali a aj zúčastňujú slávnosti výhradne z náboženských dôvodov. „*Ja som to nikdy takto nevnímala, ani som si to neuvedomovala. Nevšímala som si to zrejme týmto spôsobom. Niekedy ma síce zarazili niektoré prosby alebo vety v kázni, ktoré sa dali vysvetliť aj inak. Vtedy sme boli zvyknutí hľadať za všetkým niečo. Ale ja som tam chodila z náboženských dôvodov. Uctiť si našu Matku, zázračný obraz. To bola priorita*“ (Respondentka, 1974 Trnava).

Dôležitým bodom pre pobožnosti bol výber kazateľa. Bola ambícia, aby to nebol človek, ktorý bude hovoriť len o náboženskej problematike, ale aby sa vedel vyjadriť aj

k širším spoločenským témam a dokázal ich vhodne zakomponovať do prejavu.³³ Počas socializmu sa predkladali mená kňazov na schválenie predstaviteľom štátnej moci. Schvaľovali ich aj cirkevné authority. Prostredníctvom kázní sa ľudia mali možnosť konfrontovať s viacerými kazateľmi a spôsobmi rozprávania. Pokiaľ sa prezentovali nevhodným spôsobom, boli z toho vyvodzované dôsledky. „*Pred rokom 1989 ich rozpracovávala tajná služba, sledovali vývoj a urobili správu a navštívili vtedajšieho trnavského dekana Slamku a robili mu výčitky. A potom ho navštívili aj pred ďalším ročníkom a upozornili ho na to, aby sa takéto veci nevyskytovali*“ (Respondent, 1968 Trnava). „*Po roku 1989 politický odboj vznikol v zásade na fare, VPN a podobne. Boli to jediné rýchlo fungujúce komunity. Jedna vec boli herci, ktorí mali svoje publikum, ale toto boli skupiny, ktoré už fungovali 20 rokov*“ (Respondent, 1964 Trnava).

Osobitný charakter mala púť k Panne Márii v roku 1989. „*Viedenská televízia dávala, čo sa stalo v Prahe. Išiel som pred kostol, kde som stretol priateľa G. ktorý mi povedal: Pod', už sa to začalo. V noci sa v rámci nočného programu nielen modliło, ale aj spomínalo na Čarnogurského, ktorý bol v auguste zatvorený kvôli náboženským aktivitám*“ (Respondent, 1964 Trnava).

Po roku 1989 sa situácia začala pozvoľna meniť. Umenšili sa stretnutia mládeže, prestal pulzovať komunitný život, mládež sa rozptýlila medzi inými platformami, ktoré začali ponúkať kultúrne a spoločenské aktivity. Istý čas ho ešte udržiavali mládežnícke spevácke zbory, ale nie dlho. So zmenou spoločensko-politickej klímy sa postupne vytratil pocit ohrozenia, odhodlania aj zážitok komunity. Zameralenie kázní sa preorientovalo na duchovný rozmer, evidujeme snahu očistiť sviatok od všetkého profánneho a ponoriť sa výhradne do sakrálneho. Počas púti k Panne Márii Trnavskej začala byť evidentná intenzívna snaha o zvýraznenie náboženského momentu, čo v novom prostredí politických a náboženských slobôd už bolo možné. Počet ľudí, ktorí sa zúčastňovali novény v ovzduší slobody, mal však klesajúcu tendenciu: „*Účasť ľudí na podobných podujatiach klesá. Zakázané ovocie najviac chutí. To bol istý rozmer vysokej účasti ľudí na takýchto podujatiach odhliadnúc od duchovného rozmeru. V tom čase nebola nejaká široká ponuka spoločenských podujatí, hoci v tomto prípade hovoriť o podujatí isto nie je presné. O to viac sa organizátori snažili pripraviť kvalitný program, aby ľudí zaujali, aby na takéto podujatia prišli. Sprievodný efektom bolo budovanie komunity. O to cennejšie bolo, že sa tam schádzali ľudia z celého Slovenska. Trnava sa dostala natrvalo do kalendára týchto aktivít*“ (Respondent 1968, Trnava).

S novým spoločensko-politickým prostredím a snahou zvýrazniť duchovný rozmer zázračnej udalosti sa niesla

²⁹ Táto púť bola výnimočná veľkou účasťou veriacich. Počet zúčastnených veriacich sa odhaduje na 150 000 až 20 000. Blanka KUDLÁČOVÁ, *Tajná cirkev ako priestor výchovy slobodných mladých ľudí v období komunizmu na Slovensku*. *Studia theologica* 23, 2021, č. 1, s. 181.

³⁰ V článku sa okrem iného poukazuje na to, že treba venovať zvýšenú pozornosť pútnickým miestam, ktoré sú spojené s cyrilometodskou tradíciou. *Vnútorne inštrukcie KSC a vlády ČSSR k 1100-mu výročiu smrti svätého Metoda*. Výber č.4, 1985, s. 1–4.

³¹ Bližšie o organizovaní púte z Trnavy napríklad Ján ŠIMULČÍK, *Velehrad 1985 – verejnú požadovanie slobody Napíšte príbeh*. [cit. 19.12.2022]. Dostupné z: <<https://www.postoj.sk/45634/velehrad-1985-verejne-pozadovanie-slobody-napiste-pribeh>>.

Tomáš GÁLIS, *Velehrad 1985*. [cit. 19.12.2022]. Dostupné z: <<https://www.tyzden.sk/casopis/7031/velehrad-1985/>>. Obdobie príprav na púť na Velehrad v roku 1985, príbeh púte a následné represie sú popísané aj v článku čerpajúcom významne z osobných svedectiev zúčastnených Velehradská pouť 1985. Jaroslava HAMŠÍKOVÁ, *Velehradská pouť 1985*. [cit. 19.12.2022]. Dostupné z: <<https://www.getsemany.cz/node/504>>.

³² Respondent, 1964 Trnava, respondent 1968, Trnava.

³³ Respondent, 1964 Trnava.

snaha ju etablovať ako dôležitú súčasť histórie. Podpornými osobnosťami revitalizácie púte k Panne Márii a tiež verejnej procesie mestom boli aj historici prof. Jozef Šimončíč a Hadrián Radváni. Prví primátori mesta boli veriaci a mali k týmto veciam už jasne sformované postoje. Novénu, zázračný obraz Panny Márie, procesiu a modlitby vnímali ako historickú realitu, v ktorej sa mesto Trnava zaviazalo sľubom a po tristo rokoch sa k tomu vracia.³⁴ Odlišná situácia nastala, keď bol zvolený primátor, ktorý sa nehlásil ku žiadnemu náboženstvu a bolo otázne, či mesto so svojimi čelnými predstaviteľmi prejaví záujem o tento spôsob prepojenia sa s históriou. „*Aj neskoršie vedenie to pochopilo – primátor, hoci nebol veriaci. Ale pochopil, že to je príbeh Trnavy a musí sa k nemu nejakým spôsobom prihlásiť. Po roku 1989 sa čítalo verejne rozhodnutie mestskej rady z roku 1710, ktorým sa Trnava zaviazala k úcte k Panne Márii, ktorá mesto zachránila, keď sa na obraze zázračne objavili krvavý pot a slzy. Tým, že sa čítalo vtedajšie rozhodnutie magistrátu, sa tomu vrátil charakter, že je to vec mesta, nie náboženstva... Toto nebola vec individuálnej skúsenosti, osobného uzdravenia v Lurdoch... Toto sa prezentovalo ako spoločenská skúsenosť, skúsenosť nášho mesta*“ (Respondent 1964, Trnava).

V súčasnosti sa postoje k tejto náboženskej udalosti rôznia.³⁵ Stále je silná kategória veriacich, pre ktorých je sľaziaci obraz reálnym historickým faktom bez výhrad. Toto presvedčenie nachádzame u všetkých generácií ľudí, u mužov rovnako ako u žien. Ďalšia skupina ľudí zaujíma relativizujúce postoje a vnímajú udalosti spred tristo rokov v ich symbolickom rozmere, v tom, že majú možnosť upevniť komunitu ľudí spoločným príbehom, na ktorom všetci participujú. „*Trnava bola ohrozená Turkami alebo morom a všetky politické a iné opatrenia nariadenia zlyhali. Ľudia si priznali aj na čele mesta a rady, že sú bezradní a uznali, že jediná možnosť je hľadať niečo, čo ich presahuje. V tom bola prvotná sila toho príbehu. Všetci si to priznali. A keď to prinieslo výsledok, či už tam bola priama úmera alebo nebola, to je druhá vec. Ale ctíli si tú skúsenosť komunity aj tí, ktorí do kostola nechodili. Že sa spoločne zomkli, nerezignovali a hľadali aj riešenie, ktoré je možno nepredstaviteľné. Procesia mestom bola vyjadrením tohto pocitu*“ (Respondent, 1970 Trnava).

Viacerí informátori zastávajú názor, že púť k Panne Márii Trnavskej so svojimi sprievodnými prejavmi by sa neudržala až do dnešných dní, pokiaľ by nenapĺňala vždy aj iné potreby ľudí, ako sú duchovné. Zdôrazňuje sa rozmer vytvorenia priestoru pre revoltu, opozíciu, budovanie komunit, prostredie prijatia a slobody. Generácia stredného veku zdôrazňuje práve rozmer spoločensko-politickej revolty. Mladšia generácia uvádza skôr prepojenie s históriou. „*Celé prázdniny som trávil u starých rodičov v Trnave a vždy sme chodili v sobotu na omšu do Kostola sv. Mikuláša. Vtedy mi babka povedala, že sa Trnavčania zaviazali sľubom pred tristo rokmi, že budú každú sobotu slúžiť d'akovnú omšu. Dnes síce už takto duchovne nežijem, ale stále ma ohromuje sila sľubu spred toľkých rokov a odhodlanie obyčajných ľudí*

ho dodržať“ (Respondentka 1973, Bratislava). Nie všetky reakcie sú pozitívne. Niektorých ľudí poburuje hlavne procesia, kedy sa nesie obraz mestom. Vnímajú ju ako provokáciu alebo prejav nadradenosti. Priame incidenty však neboli zaznamenané. Samozrejme, mnohým sú tieto prejavy ľahostajné. „*Veľa ľudí s tým žije, že je to taký náš folklór. Nevšímajú si to*“ (Respondentka 1979, Trnava).

Záver

S rozšírenými možnosťami cestovať sa mení aj charakter púti. Dnes ich už neorganizujú len kňazi jednotlivých farností spolu s dobrovoľníkmi, ale aj cestovné kancelárie, ktoré ich zaradili do svojej ponuky. Z púti sa často vytráca cesta, ktorá mala svoj duchovný aj praktický význam a zostáva len cieľ pútnika. Tento jav badáme s rozširovaním siete železníc, dostupnou osobnou automobilovou dopravou či výhodnými ponukami areolíní. Púte sa orientujú viac na zážitkovosť priestoru ako zážitok duchovný. Ten, samozrejme, nebol jediným konštrukčným prvkom, ktorý vieme rozlíšiť. Ako sme poukázali, na púte, pútnické miesta sa viazali aj iné javy ako výhradne náboženské. Spoločnosť zaujímala k púťam a posvätným miestam, udalostiam a zážitkom rozdielne postoje v priestore aj v čase.

V práci približujeme Trnavu ako pútnické miesto, ktoré je zviazané so zázračným obrazom Panny Márie. Poukážeme na to, akými premenami prechádzali verejné prejavy zbožnosti vo vymedzenom čase. Upriamujeme pozornosť nielen na náboženský aspekt, ale aj na iné aktivity, ktoré sa previazali s náboženským prežívaním, avšak tematizovali otázky slobody a revolty hlavne v 80-tych rokoch 20. storočia. Prostredníctvom osobných výpovedí a odkazov na publikované príspevky približujeme atmosféru púti do Šaštína a na Velehrad, ktoré boli dôležitou súčasťou uvedomenia si sily odhodlania boja za (prioritne) náboženské slobody a možnosti, ktoré sa otvorili prejavmi otvoreného nesúhlasu. Tieto nálady sa preniesli v roku 1985 aj do prostredia Trnavskej novény a jej účastníkov. V texte sa dotýkame možných výskumných tém, ktoré poukazujú na vnímanie púte do Trnavy, Trnavskej novény ako prvku, ktorý priberá rôzne významy v súčasnej spoločnosti, kde sa napríklad vníma táto udalosť ako prvok, ktorý je dôležitý v rámci histórie mesta a do istej miery formuje identitu jeho obyvateľov. Do akej miery a pre ktoré skupiny bude zaujímavou výskumnou otázkou pre ďalšie bádanie.

Spoločnosť zaujímala k púťam a posvätným miestam, udalostiam a zážitkom rozdielne postoje v priestore aj v čase. V súčasnej výrazne sekularizovanej spoločnosti je isto ešte náročnejšie vymedziť sa k tomuto fenoménu. Zostávajú rôzne otázky, ktoré sa orientujú na to, či je tento fenomén v súčasnosti relevantnou a potrebnou súčasťou spoločenského, politického, kultúrneho, komunitného života a do akej miery. V istom období boli práve púte prejavom opozície a kritiky spoločnosti či politického režimu. To však už v dnešnej dejinnej situácii nie je postačujúce. V minulosti, ako aj dnes mali svoj význam v odkaze na historické uda-

³⁴ Závaznosť sľubu trnavského magistrátu nebola nikdy spochybňovaná, hoci vnímanie „zázraku“ vo väčšej či menšej miere áno.

³⁵ Potvrďujú to rozhovory s informátormi, ktoré boli vedené v období Trnavskej novény v rokoch 2019–2021. Tento jesenný termín bol zvolený z toho dôvodu, že udalosť rezonuje aj medzi ľuďmi, ktorí nie sú nábožensky založení, avšak v tomto čase vedia formulovať svoje postoje predovšetkým v nadväznosti na procesiu ako verejný prejav religiozity.

losti a v spôsobe vyrovnávania sa s nebezpečím. Je možné, že pre mnohých súčasníkov sa vyprázdňuje symbol božskej pomoci podobne aj symbol revolty, ale púte stále môžu byť symbolom spolupatričnosti a konzistentnosti určitej komunity v dlhom časovom úseku dejín.

Literatúra

- Martina BOCÁNOVÁ, Divotvorný obraz Panny Márie Trnavskej, Slovenský národopis, 2007, roč. 55, č. 2, s. 204–217.
- Martina BOCÁNOVÁ – Martin PRIEČKO – Peter SOKOLOVIČ – Klaudia MIŠOVIČOVÁ, Trnavský Execír Kopánka : historická monografia špecifickej mestskej štvrte, Bratislava 2021.
- Klaudia BUGANOVÁ, Symbolické predmety náboženských pútí, In: Púte a putovanie. Zborník príspevkov zo VII. Monotematického medzinárodného sympózia z cirkevných dejín, Košice, 8. novembra 2005. Studia academiae historiae ecclesiae cassoviae VII. Teologická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, Katedra cirkevných dejín, Košice 2006, s. 259–268.
- Tomáš GÁLIS, Velehrad 1985. [cit. 19.12.2022]. Dostupné z: <<https://www.tyzden.sk/casopis/7031/velehrad-1985/>>.
- Jaroslava HAMŠÍKOVÁ, Velehradská pouť 1985. [cit. 19.12.2022]. Dostupné z: <<https://www.getsemany.cz/node/504>>.
- Kol., Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska II. Bratislava 1995.
- Blanka KUDLÁČOVÁ, Tajná cirkev ako priestor výchovy slobodných mladých ľudí v období komunizmu na Slovensku. Studia theologica 23, č. 1, 2021, s. 159–182.
- Štefan LENČIŠ, (ed.), Púte a putovanie. Zborník príspevkov zo VII. Monotematického medzinárodného sympózia z cirkevných dejín, Košice, 8. novembra 2005. Studia academiae historiae ecclesiae cassoviae VII. Teologická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, Katedra cirkevných dejín, Košice 2006.
- E. LORAD, Umelecko-historické pamätne kostoly na Slovensku, Trnava 1957.
- René MATLOVIČ, Geografia religii, Prešov 2001.
- OHLEK, Norbert, Náboženské poutě ve středověku a novověku, Praha 2002.
- Hadrián RADVÁNI, Panna Mária Trnavská, Trnava 1991.
- Hadrián RADVÁNI, Dóm svätého Mikuláša, Trnava 1997.
- Ján ŠIMULČÍK, Velehrad 1985 – verejné požadovanie slobody Napíšte príbeh. [cit. 19.12.2022]. Dostupné z: <<https://www.postoj.sk/45634/velehrad-1985-verejne-pozadovanie-slobody-napiste-pribeh>>.
- Jaroslava HAMŠÍKOVÁ, Velehradská pouť 1985. [cit. 19.12.2022]. Dostupné z: <<https://www.getsemany.cz/node/504>>.
- Mária ZAJÍČKOVÁ, Tradičné cesty záhorských pútnikov, in: Mária ZAJÍČKOVÁ, (ed.), Kresťanské sviatky a tradičná kultúra, Senica 2000, s. 101–114.
- Terézia ŽIGOVÁ, Teologický význam púte, in: Púte a putovanie. Zborník príspevkov zo VII. Monotematického medzinárodného sympózia z cirkevných dejín, Košice, 8. novembra 2005, s. 19–20.
- Divotvorný obraz Trnavskej Panny Marie. Posol Božského Srdca Ježišovho, 1904, č. 8, s. 346.
- Vnútorne inštrukcie KSČ a vlády ČSSR k 1100-mu výročiu smrti svätého Metoda. Výber č. 4, 1985, s. 1–4.
- Krátki Opis Milostiwich Obrazow blahoslawenég Panni Marie Matki Božég, které w Králowstwe Uherském, a w patricích k němu Částkách, a Kragnách weregñe sa cťá. Podla predešlích dwoch od někdagšého Knižata Pawla Eszterása... roku 1690 a 1696 widanich Kñih ; prám w tom Dome, který wčil zmíněné Kñíža v hrubég Kapitulskeg Ulici, wistawiti dalo, pod Sñemem 1832–3 spolu ag z Obrazmi zebrał a k duchownému Pořešeñú Cřitelow Pani Marie widal Aleš Jordánszky, Bratislava, 1838.